

О. В. СУХОБОКОВ, В. Д. ДЯДЕНКО

(Київ)

**Знахідки на дюнах
в басейні Сейму**

Лівобережний загін Ранньослов'янської експедиції Інституту археології АН УРСР провів обстеження поблизу с. Червоний Ранок Кролевецького району Сумської області. Тут за 2,5—3 км на південний захід від городища роменської культури у широкій (до 10—15 км) заболоченій заплаві р. Сейм є група дюн, розташованих на відстані 800—1500 м одна від одної. На цих дюнах місцеві жителі неодноразово знаходили в навколишніх торфовищах кістяні та кам'яні знаряддя праці, кістки та роги тварин, якісь «дєрсв'яні стовци» (може, залишки поселень на палях) та ін.

Найближча до городища дюна (розміром близько 1000×500 м) в урочищі Хім височить над заплавою на 1,5 м і має форму овалу, видовженого по лінії південь—північ. На східному краї північного кінця її було виявлено нечисленні уламки неолітичної гребінчасто-ямкової кераміки (рис. 1, 1—4). Така кераміка досить поширена в басейнах Десни й Сейму¹.

На захід та південний захід від цього місцезнаходження трапились уламки посудин епохи бронзи, прикрашених різноманітним орнаментом (рис. 1, 5—13). Вони виготовлені з добре вимішаної глини з домішкою піску або жорстви. Поверхня посудин ретельно заглажена, має рожево-бурий або чорний колір. Найбільш типовими є високі горщики тюльпаноподібної форми. Вінець їх широко відігнуті, а краї потовщені і косо зрізані. Горщики прикрашені здебільшого прокресленими або наколотими лініями, що утворюють трикутники (рис. 1, 5—6, 11, 12), та поясками зерноподібного штампу (рис. 1, 8—10). Ця кераміка має найближчі аналогії серед пам'яток сосницького варіанту тишіпсько-комарівської культури².

Можливо, до неї слід зарахувати також знайдену на східному боці південного краю дюни спіралеподібну голівку бронзової шпильки або вічкоподібної підвіски (рис. 1, 23)³. Очевидно, тим же часом датуються крем'яні знаряддя праці — скребачки (рис. 1, 16), фрагменти ножевидних пластин (рис. 1, 18—21), вістря стріли (рис. 1, 17), вкладиші від серпів (рис. 1, 14, 15). Тут трапились і голівка статуетки (рис. 1, 24).

На південному краї дюни разом з керамікою раннього залізного віку був знайдений бронзовий, дуже патинований браслет, розплющений на одну третину його довжини. На одному кінці помітні сліди рубання, другий кінець прикрашено чотиригранною змієподібною голівкою (рис. 1, 22). Загальна довжина браслета — 26,5 см, найбільша ширина — 1,4 см. Дріт, з якого виготовлена прикраса, має 0,3 см завтовшки. Близькі за типом знахідки відомі серед пам'яток скіфського часу⁴.

Тісто посуду скіфського часу погано вимішане, грудкувате, з великою домішкою жорстви, шамоту, зерен кварцу, піску. Поверхня уламків здебільшого шорстка. Вінець їх невисокі, слабо відігнуті і з явним переходом в розширені плічка. По краю вінця звичайно орнаментовані косими насічками, заглибленнями від пальців та нігтів, защипами, нижче яких розташовано ряд проколів (рис. 1, 25—28). Іноді й плічка посудин прикрашалася такими ж заглибленнями (рис. 1, 28). Ця кераміка поширена на Дніпровському Лівобережжі епохи заліза в пам'ятках так званої зольничної культури⁵.

На південь від цього місцезнаходження на поверхні є скупчення вугілля у вигляді прямокутника розмірами 1,5×2 м (можливо, залишки наземної споруди). Поруч виявлено гончарну кераміку (рис. 1, 30—32). Уламки посудин дуже невиразні. Вони виготовлені з добре вимішаного тіста і на чорній поверхні мають сліди пролоснених орнаментальних смуг (рис. 1, 30). Виявлено також глиняне плоске бікопінне пряслице з гострим ребром і діаметром отвору 1,5 см (рис. 1, 29). Поряд з кружальною керамікою и пряслицем були знайдені металеві шлаки, а також залізні піж та шило⁶.

¹ В. И. Митрофанова, Б. П. Филиппенко. Новое поселение культуры неолита ямочно-гребенчатой керамики на Сейме.— Археологические исследования на Украине, вып. 1. К., 1967, с. 13.

² С. С. Березанская. Культуры средней бронзы в Левобережном Полесье Украины.— КСИА АН УССР, вып. 10. К., 1960, рис. 3, 4; її ж. Деякі питання історії середнього Подніпров'я в епоху ранньої бронзи.— Археологія, XX. К., 1966, рис. 2;

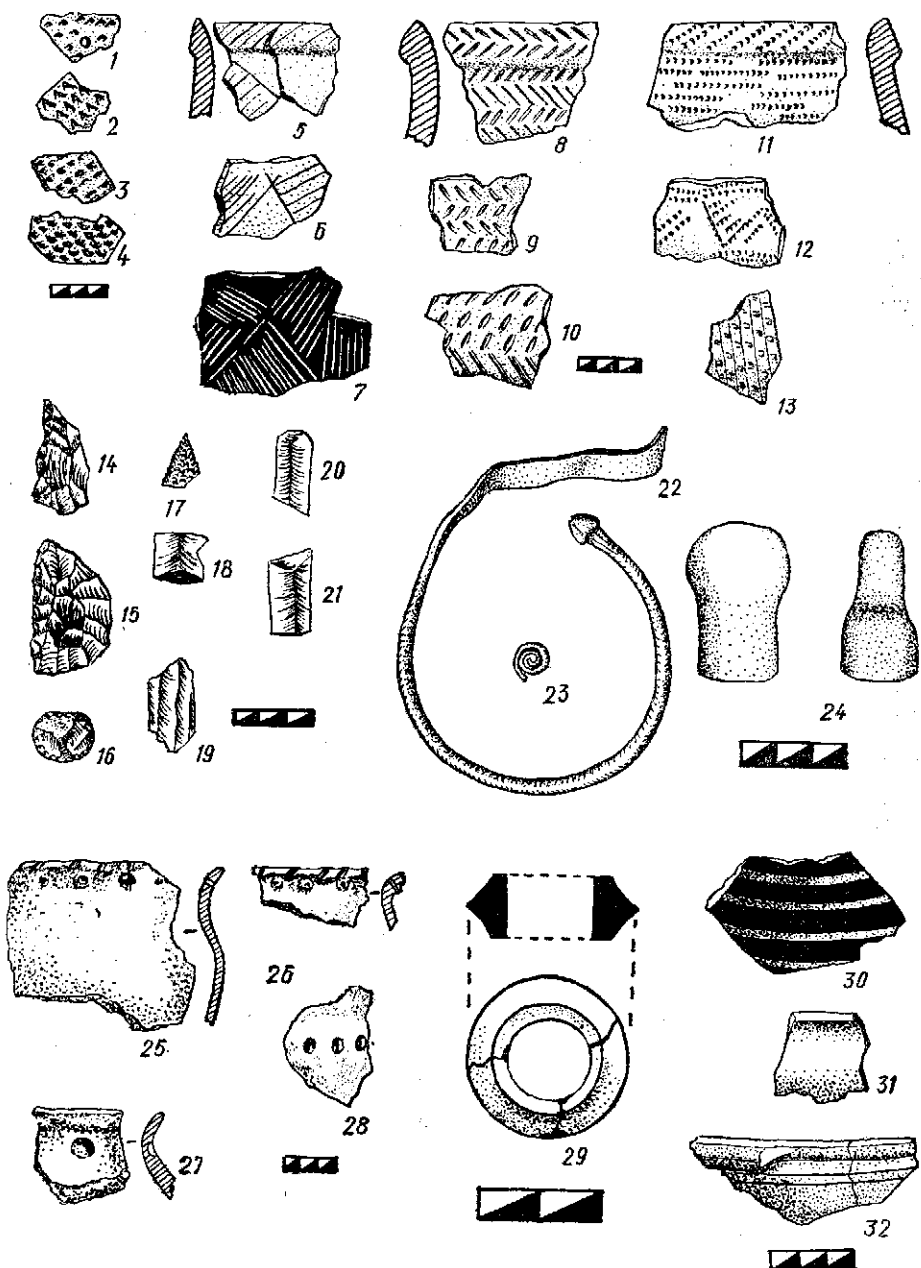

Рис. 1. Знахідки з дюної стоянки поблизу с. Червоний Рапок:

1-4 — неолітична кераміка; 5-13 — кераміка доби Бронзи; 14-21 — крем'яні знаряддя праці; 22 — бронзовий браслет; 23 — голівка бронзової шпильки; 24 — голівка глиняної статуєтки; 25-28 — кераміка скіфської доби; 29 — глиняне пряслице; 30-32 — уламки гончарного посуду.

II ж. Тщинецко-комаровская культура на Северной Украине.—СА, № 2. М., 1967, рис. 11.

³ С. С. Березанская. Тщинецко-комаровская культура..., рис. 8, 1.

⁴ А. А. Бобринский. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы, т. II. Спб., 1894, табл. XVIII, 8; А. Е. Алихова. Древние городища Курского Посеймья.—МИА, № 113, рис. 8, 11, с. 102.

⁵ И. И. Ляпушкин. Днепровское лесостепное Левобережье в эпоху железа.—МИА, № 104. М.—Л., 1961, с. 23 і сл., рис. 3, 3; А. Е. Алихова. Вказ. праця, рис. 18, 1, 6.

⁶ О. Н. Мельниковская. Племена южной Белоруссии в раннем железном веке. М., 1967, с. 101—102, рис. 8, 1, 16.